

"FÄR JAG VA MED?"

En observationsstudie av hur barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan.

"CAN I PLAY WITH YOU?"

An observation study of how children are included and excluded in the free play at preschool.

Examensarbete i lärarutbildningen
Avancerad nivå 15 Höskolepoäng
Hösttermin 2013

Amanda Martinsson
Michaela Bylund

Handledare: Annelie Andersén
Examinator: Susanne Gustavsson

Resumé

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15 hp
Högskolan i Skövde

Titel: ”Får jag va med?” En observationsstudie av hur barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan.

Sidantal: 31

Författare: Amanda Martinsson och Michaela Bylund

Handledare: Annelie Andersén

Datum: Januari 2014

Nyckelord: Inkludering, exkludering, tillträdesstrategier, förskola och barns perspektiv.

Studiens syfte är att ta reda på olika sätt som barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan. Leken är viktig eftersom den hjälper barn i deras utveckling och lärande, något som läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010) lyfter fram. Vi har gjort 13 observationer på två förskolor för att, ur ett barns perspektiv, försöka se varför barnen exkluderar varandra. Dessa observationer har även legat till grund för att se vilka metoder de använder sig av för att ta sig in i leken. I analysen av observationerna har vi haft Corsaros (1979) 15 tillträdesstrategier som utgångspunkt. I resultatet visade det sig att barn använde sig av många olika strategier för att ta sig in i leken, och i vissa fall använde de sig inte bara av en, utan bildade en serie av olika strategier när den första inte lyckades. Resultatet visade även på att exkludering ofta skedde på grund av maktpositioner på förskolan och/eller för att barnen försökte skydda sin egen lek då andra barn sågs som hot mot leken.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp
University of Skövde

Titel: "Can I play with you?" An observation study of how
children are included and excluded in the free play at
preschool.

Number of pages: 31

Author: Amanda Martinsson and Michaela Bylund

Tutor: Annelie Andersén

Date: January 2014

Keywords: Including, excluding, access rituals, preschool and child's
perspective

The study aims to find the different ways in which children are included and excluded in the free play at preschool. Being able to play is important because it helps children in their development and learning, something the Swedish preschool curriculum highlights (Utbildningsdepartementet, 2010). We have done 13 observations on two preschools from a child's perspective to see why children exclude each other. These observations have also served as a basis to see what methods they use to include themselves in free play. In analyzing the observations, we have used Corsaro's (1979) 15 access rituals as a basis. The results show that children use many different strategies to include themselves in free play, and in some cases they use not only one, but form a series of different strategies if the first one fails. The results also show that exclusion often occurs because of positions of power in preschool and/or the children try to protect their own play when other children are seen as a threat to the game.

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	1
1.1 Inledning	1
1.2 Centrala begrepp	2
1.2.1 Inkludering och exkludering	2
1.2.2 Tillträdesstrategier	2
1.2.3 Lek	2
1.2.4 Barns perspektiv och barnperspektiv	2
1.3 Syfte	3
1.3.1 Frågeställningar	3
1.4 Litteraturgenomgång	4
1.4.1 Inkludering/exkludering	4
1.4.2 Leken och dess betydelse	6
1.4.3 Litteratursammanfattning	7
1.5 Teoretiska utgångspunkter	7
1.5.1 Corsaros tillträdesstrategier	7
1.5.2 Vår användning av Corsaros tillträdesstrategier	9
2. Metod	11
2.1 Metodval	11
2.1.1 Observation	11
2.2 Urval	12
2.3 Genomförande	12
2.3.1 Pilotstudie	13
2.3.2 Genomförande av observationerna	13
2.4 Analys	14
2.5 Reliabilitet och validitet	14
2.6 Forskningsetik	15
3. Resultat	17
3.1 Inkludering	17
3.1.1 Bilrummet	17
3.1.2 Cykel	18
3.1.3 Snabbcykel	18
3.1.4 Sandkakor	19
3.1.5 Toaletten	19
3.2 Exkludering	20
3.2.1 Exkludering i hemvrån	20
3.2.2 Fönstret	21
3.2.3 Kaplastavarna	22
3.2.4 Tältet	23
3.2.5 Mamma-pappa-barn	23

3.2.6 Sandlådan	24
3.2.7 Cykel med släp	25
3.2.8 Du kan inte ta mig!	25
3.3 Konklusion av resultat	26
4. Diskussion	27
4.1 Metoddiskussion	27
4.1.1 Diskussion om barnperspektiv	28
4.2 Resultatdiskussion	28
4.3 Förslag till vidare forskning	31
5. Referenser	32
Bilaga A	

1. Bakgrund

1.1 Inledning

De flesta vuxna verkar ta barns lek som något för givet och menar att lek är något naturligt, och när tillfälle uppstår leker barnen gärna tillsammans. Vi har tidigare under vår verksamhetsförlagda utbildning i lärarutbildningen sett att alla barn inte alltid får vara med de andra barnen under den fria leken i förskolan, och detta kan nog även de flesta vuxna som har kontakt med barn hålla med om. Ofta har vi hört pedagoger säga att alla barn ska få vara med i leken men finns det någon anledning till att barnen utesluter varandra? Ett exempel vi har diskuterat var två barn, Sandra och Tor som under den fria leken ”åkte buss” tillsammans. Ett tredje barn, Vilgot, ville vara med i leken men fick inte vara med. Istället för att berätta för Sandra och Tor att alla ska få vara med frågade pedagogen varför Vilgot inte fick delta i leken. Sandra och Tor svarade då att Vilgot saknade bussbiljett och därför inte kunde åka buss med dem. Pedagogen och Vilgot tillverkade då en bussbiljett och han fick sedan åka buss med de andra.

En del barn tycks ständigt ha någon att leka med medan andra barn alltid utesluts ur leken. Pedagoger verkar ofta tycka att alla barn ska få vara med i leken, men kan det vara så att barnen uppfattar vilka som får vara med och vilka som inte får vara med, på ett annat sätt än pedagogerna? Som vi såg i exemplet ovan har barnen en orsak till att de inte vill att Vilgot ska få vara med.

I den reviderade Läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010, s.6) står det att ”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska präglade verksamheten i förskolan”. Med detta citat som förutsättning behöver pedagogerna ute på fältet vara insatta i att vissa barn inte får vara med i barnens lek, medan andra får det. Detta för att på så sätt ha möjlighet att gynna barnens utveckling och lärande gemensamt med andra barn.

Läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 2010) säger även att lärandet i förskolan ska grundas på samspelet mellan barnen då de lär av varandra. Utan det sociala samspelet under förskoletiden kan de även få problem med att behärska detta i vuxen ålder (Pape, 2001). Denna studie handlar om barns sociala samspel i förhållande till hur de får delta i den fria leken på förskolan. Anledningen till valet av ämne är att vi anser att leken dominerar det sociala samspelet hos barn i förskoleåldern. Vi tror också att lek i förhållande till hur barn får delta i den kommer vara ett aktuellt ämne även i framtiden.

Vi har i studien försökt att inta ett barnperspektiv i förhållande till det vi undersöker. Detta då leken är barnens arena och bör försöka ses genom barnens ögon för att bilda så goda villkor för lek som möjligt. Svenning (2011) anser att det är omöjligt för oss vuxna att se ur barnens eget perspektiv då vi inte kan se in i någon annan människas hjärna, men vi kan som alternativ försöka inta ett barnperspektiv, istället för att bestämma barnens åsikter åt dem.

1.2 Centrala begrepp

Vi kommer här presentera och beskriva begreppen inkludering och exkludering, tillträdesstrategier, lek, och barns perspektiv och barnperspektiv. De förklaringar som ges till begreppen ska ej ses som generella utan utgör de tolkningar vi har valt att arbeta efter under studien.

1.2.1 Inkludering och exkludering

I vår studie kommer vi att förhålla oss till begreppen inkludering och exkludering på det sätt som Stensaasen och Sletta (2000) gör. De förklarar att social inkludering innebär att en person blir accepterad i en grupp och får möjlighet att vara aktivt deltagande och bekräftande i ett samspel. Utifrån detta menar vi att ett barn som är inkluderat är ett barn som får vara med andra barn och leka, men som även är accepterad i det sociala samspelet i leken. Vidare förklarar Stensaasen och Sletta att social exkludering betyder att en person inte får delta i samspelet så som en person önskar eller på ett sådant sätt som inte är bekräftande. Ett exkluderat barn, menar vi, är inte bara ett barn som inte får vara med i leken utan även ett barn som inte blir accepterat i samspelet. Exempel kan utgöras av ett barn som får en obetydlig roll i deras rollspel, eller ett barn som inte får någon penna att rita med när ett annat barn håller i alla.

1.2.2 Tillträdesstrategier

I William Corsaros studie 'We're friends, right?': Children's use of access rituals in a nursery school (1979) använder sig Corsaro av begreppet *access rituals*, detta har i Tellgrens licentiatavhandling (2004) översatts till tillträdesstrategier, vilket även är det begrepp vi kommer att tillämpa. Corsaro (1979) menar att tillträdesstrategier är en slags ritual, och att nästan alla sociala interaktioner öppnas och stängs av en ritual. I föreliggande studie menar vi att begreppet tillträdesstrategier är tillvägagångssätt, strategier, som barnen använder sig av för att få tillträde till leken.

1.2.3 Lek

Enligt Johansson (2008) är leken svårdefinierad men att många forskare verkar vara eniga om att lek kan skildras som frivillig, spontan, lustfylld och icke målinriktad. Vi kommer i studien använda oss av begreppet "den fria leken" vilket är ett vanligt förekommande uttryck inom förskolan. Vår definition av fri lek är lek som inte är pedagogiskt planerad, med lek menar vi även minst två barn som samspekar med varandra.

1.2.4 Barns perspektiv och barnperspektiv

Svenning (2011) menar att begreppen barnperspektiv och barns perspektiv ofta är något som används när det diskuteras om att skaffa sig insikt i barns värld. Begreppen ses ibland som synonyma, vilket de inte är. Barnperspektivet styr hur vi behandlar barnen och förändras ständigt då vi hela tiden får nya intryck och erfarenheter medan barns perspektiv är barnens egna upplevelser, tankar och känslor. Det är dessa definitioner vi kommer att utgå från i vår studie.

1.3 Syfte

Syftet med studien är att ta reda på olika sätt som barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan.

1.3.1 Frågeställningar

1. Vilka tillvägagångssätt använder barn för att inkluderas i den fria leken?
2. Vilka anledningar har barn till att de exkluderar varandra?

1.4 Litteraturgenomgång

Det första ämnet som behandlas är inkludering och exkludering som har en tydlig koppling till studien och dess syfte. Det andra ämnet som presenteras är leken och dess betydelse. Dessa två ämnen redogörs med anledning till att de utgör betydelse för studien. Detta då vi har valt att inrikta oss på olika leksituationer och för att skapa en tydligare bild av leken och dess betydelse för barns utveckling hos läsaren. Avslutningsvis har vi en litteratursammanfattning där vi sammanfattar litteraturgenomgången.

1.4.1 Inkludering/exkludering

Bliding (2004) har gjort en avhandling vars syfte är att få insikt i barns arbete med att ordna den sociala tillvaron, där hon lägger extra vikt vid barnens arbete med kamratrelationer. Bliding har i sin studie kommit fram till att inkluderande och exkluderande handlingar, utifrån barnens perspektiv, är både vanliga och oundvikliga i relationsarbetet. Hon menar att det ibland är nödvändigt att exkludera någon för att skapa samhörighet med någon annan och att exkludera någon ibland kunde ses som en ”naturlig” påföljd av ett inkluderande arbete. Därigenom går det att beskriva inkludering och exkludering som olika påföljder av samma arbete. Löfdahl (2007) menar att lek inte bara är ”på skoj” eftersom leken även innehåller exkluderingar och relationsarbete. Genom detta relationsarbete kan barnen såras då de ena dagen inkluderas, för att i nästa exkluderas då barnen försöker bygga upp kompisrelationer sig emellan.

Barn skyddar gärna sin lek och försöker upprätthålla gemenskapen inom leken. De vill inte att interaktionen eller relationen ska ta slut. Detta kan bero på att det på förskolan finns många barn att konkurrera om det rumsliga och sociala utrymmet med. Därför exkluderade ofta barnen varandra istället för att ta in nya lekkamrater (Tellgren, 2004). Tellgren menar vidare att barnen hade minst lika många strategier för att exkludera varandra som de hade för att själva ta sig in i leken, och dessa exkluderingsstrategier varierade från lek till lek och från barn till barn. Exempel hon kunde se var bland annat att referera till ålder och storlek, att spinga undan och ignorera någon, att fysiskt jaga bort någon och att i leken äta upp någon. Tellgren har skrivit en licentiatavhandling som handlar om barns samspel i förskolan. Hon har fokuserat på hur barn skall lära sig att leva och verka tillsammans i en institutionell kontext som förskolan utgör.

Borgunn Ytterhus bok *Barns sociala samvaro – inklusion och exklusion i förskolan* (2003) bygger på hennes doktorsavhandling som tar upp segregationen i förskolans dagliga liv. Hennes studie grundar sig i observationer på fem norska förskolor. Syftet med boken är att synliggöra barns sociala samvaro i förskolan och om möten i mångfalden. Den kunskap som barn ger uttryck för kan sedan användas av alla vuxna som arbetar med barn för att ytterligare underlätta för barn att förstå sin omvärld. Enligt Ytterhus måste ett barn kunna se vad som pågår för att sedan ha möjlighet att gå in i en pågående lek. De måste kunna avläsa innehåll, hastighet och intensitet i leken. Ytterhus menar vidare att det sedan finns två strategier för att ta sig in i leken. Antingen ställde barnet sig vid sidan av och tittade på, försökte få ögonkontakt med de redan lekande barnen och le försiktigt i hopp om att bli tillfrågad om de ville vara med och leka, alternativt att de frågade själva om de fick vara med. Den andra strategin var att ställa sig bredvid tills barnet hade perspektiv över vad som försiggick och sedan komma med ett förslag som lämpade sig för den pågående leken.

Öhman (2008) tar i sin bok upp vad kränkningar och uteslutningar är genom att visa på olika exempel. I materialinsamlingen till sin magisteruppsats såg hon hur subtila barns sätt att innesluta och utesluta andra kan vara. Hon menar att orsaken till exkludering kan ses ur olika perspektiv. *Det individuella perspektivet* kan beskrivas som då barnet i fråga saknar sociala färdigheter. Det kan också handla om att barnet vill ha uppmärksamhet eller att få makt över andra barn. Det andra perspektivet att se på exkludering menar Öhman är *det relationella perspektivet* som hon menar är något som uppkommer i samspelet mellan barnen. Det kan ses som en maktkamp, att barnen söker och förhandlar om maktpositioner. Blidings (2004) resultat visar att det finns två former av exkludering. En där några barn ständigt och systematiskt uteslöts från gemenskapen och en där exkluderingen inträffade på grund av ett fortgående relationsarbete som sammanbands djupare i relation till någon.

Anledningen till att inkludering och exkludering försiggår på förskolan är enligt Ytterhus (2003) de olika sociala regler som finns i leken. Dessa regler berör alla barnen på förskolan. Vile ett barn bli inkluderat fick detta inte tillfoga någon annan smärta, inte känna fel (barnet fick alltså inte visa socialt icke accepterade känslor i leksituationen), inte göra bort sig, inte förstöra någon annans lek och inte vara ”snuskig” (till exempel kissa på sig eller stoppa saker i munnen). Vad som istället främjade samverkan mellan barnen var att vara initiativrik och underhållande, att vara vänlig och trevlig, att fråga om man fick vara med i leken, att spela sin roll (barnet ska alltså spela den roll som efter förhandling har bestämts åt den) och att vara spontant närvarande, vilket menar att barnet ska ha förmågan att vara här och nu. Bliding (2004) har kommit fram till i stort sett samma resultat i sin studie. Var det något barn som bröt mot de sociala reglerna fanns det risk för konflikt eller exkludering. Tellgren (2004) menar dock att när ett barn blir exkluderat ger de inte upp utan använder sig istället av en annan tillträdesstrategi. Hon hävdar också att de barn som sällan lyckas ta sig in i leken för egen hand ofta börjar med att fråga om de får vara med. Misslyckas de med denna strategi hämtar de ofta en vuxen.

Johansson och Pramling Samuelsson (2007) och även Öhman (2008) anser att barn visar på maktspel, sig emellan, i leken på förskolan. Alla barn nyttjar sig av makt, men alla har, tar eller ges inte lika mycket makt. Makten hos enskilda barn kan visa sig genom vem som bestämmer vilka som får vara med och vilka som inte får det. Ett exempel på makt och status ger Cromdal (2001) som i sin vetenskapliga artikel tar upp en situation där två flickor diskuterar om hur de ska kunna fortsätta utesluta en tredje flicka ur deras mamma-pappa-barnlek. Deras förslag är att ge henne rollen som ofödd lillebror. Öhman (2008) menar vidare att vilka maktpositioner som barn har är de själva ytterst medvetna om, till exempel om de är ett av de stora barnen, en av pojkarna eller den som är starkast. Dessa kategorier kommer att påverka hur barn inkluderas i samspelet med andra barn, för det är själva kategoriserandet som ligger till grund för inkludering och exkludering. Genom kategoriseringen kommer barnen att kunna förutse vad som kan komma att hända om ett annat barn vill bli inkluderat i leken. Löfdahl (2007) hävdar att återkommande inkluderingar och exkluderingar bland kamrater i leken hjälper till att standardisera mönster. Makt- och statuspositioner tas då för givna och kritiserar inte av barnen, inte ens av de som exkluderas. Tellgren (2004) anser att den hierarkiska ordningen på förskolan är mycket väldefinierad och att barnen är medvetna om vem som är äldst. Genom sin ålder har dessa barn oftast mer makt än de andra.

1.4.2 Leken och dess betydelse

Birgitta Knutsdotter Olofsson är lekforskare. Hennes bok, *I lekens värld* (2003), är en popularisering av vad hon har kommit fram till i hennes forskning om lek som fenomen och forskning om barns lek i förskolan. Knutsdotter Olofsson hävdar att alla barn är födda med förmågan att leka och leken har stor betydelse för barns lärande och utveckling. Ann Granbergs bok handlar om småbarnslek, lek för ett- till treåringar. Den är uppdelad i en teoridel och en praktikedel där hon bygger boken på tidigare forskning och egna erfarenheter från sina år som förskollärare. Tanken med boken är att synliggöra småbarns lek och lyfta fram dess betydelse för självutveckling och lärande. Granberg (2003) anser att leken får barn att stärka sina erfarenheter vilka sedan utvecklas till kunskaper. Hon menar vidare att leken utvecklar bland annat motorik, språk och social kompetens. Artikel 31 i FN:s barnkonvention (1989) poängterar att barn ska ha rätt till lek, vila och fritid. Lekens betydelse för barnen har även läroplanen för förskolan (2010, s.8-9) uttryckt:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. /.../ Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande.

Lärandet i leken sker omedvetet hos barnen. Genom att barnen undersöker och upptäcker breddar de sin kunskap utan att de själva är medvetna om det. Leken utvecklar även den sociala kompetensen hos barn då den både är ett villkor för att leka men också en konsekvens av leken (Knutsdotter Olofsson, 2003). Ole Fredrik Lillemyrs bok behandlar aktiviteter som rör lek och lärande i förskola och skola, och vad som skapar dess förutsättningar. Frågor han ställde sig under bokskrivandets gång var bland andra: Vad betyder leken för lärandet? Hur kommer leken in i förskolans och skolans vardag? Vilken funktion fyller leken? Dessa har han försökt att svara på genom egna erfarenheter, men även genom teorier och forskning. Lillemyr (2002) menar att barnen skaffar sig erfarenheter i leken, de utforskar, prövar och använder sin fantasi på så sätt att de lär känna sig själva och utvecklar sin självtillit. Lillemyr trycker också på att leken även utvecklar barnen socialt, stimulerar språket och motiverar och inspirerar barnet.

Marie-Louise Folkman och Eva Svedin har tillsammans skrivit en bok om barn som inte leker. Boken bygger på ett utvecklingsarbete där hur man skulle få barn som inte lekte att leka, stod i fokus. Boken innehåller både observationer av barn och intervjuer med förskollärare från de förskolor som deltog i arbetet. De har tillsammans kommit fram till att det inte går att tvinga barn att leka utan att de själva måste upptäcka meningen med lek. Knutsdotter Olofsson (2003), och även Folkman och Svedin (2003), anser att på samma sätt som att vi vuxna måste tala med barnen för att de ska utveckla sitt eget tal, måste vi även leka med barnen för att de ska lära sig leka. Barnens förmåga till lek senare i livet beror helt enkelt på det tidiga umgänget med vuxna. I nästan alla barngrupper finns det något barn som inte verkar kunna leka. Detta kan bero på många olika orsaker, Knutsdotter Olofsson (2003) tar upp några av dessa som hon har sett i sin

forskning. En orsak är rädsla och osäkerhet. Rädsla och osäkra barn förstör oftast leken då den kräver trygghet. En annan orsak är att barnet helt enkelt inte förstår leksignalerna eller lekspråkets koder, de förstår inte att de kan låtas vara någon annan än sig själva eller att en pinne kan bli en korg, och de förstår inte att de både kan starta och avsluta en lek när de själva vill. En tredje orsak kan vara att barnen inte ännu har lärt sig de sociala lekreglerna som finns, samförstånd, ömsesidighet och turtagning, vilket då gör att hela leken skadas, vilket även Folkman och Svedin (2003) anser. De ger också exempel på andra orsaker till att barn inte kan leka. I sina observationer och intervjuer har de sett att vissa barn umgås bara med vuxna, dessa lär sig vuxnas umgängesregler och förstår sig inte alls på barns lekregler, medan andra barn hade det kaotiskt hemma och då ägnade hela sin förskoletid åt att hålla koll på vad alla andra gjorde istället för att leka, detta för att skapa trygghet åt sig själva.

Vad händer då med barnen som inte leker? Knutsdotter Olofsson (2003) hävdar att dessa barn riskerar att bli känslomässigt omedvetna och omogna. I leken skapar sig även barnen ett rikt språk och förmågan att hitta på berättelser. Enligt Folkman och Svedin (2003) går barn som inte leker miste om tillfällen att lära sig kompromissa och se ur andras perspektiv, vilket också Knutsdotter Olofsson (2003) menar. En av de viktigaste förmågorna de blir utan är den sociala kompetensen som utvecklas till stor del i leken.

1.4.3 Litteratursammanfattning

Den litteratur vi valt att belysa visar tydligt att både styrdokument och författare anser att leken är betydelsefull för barnen. Leken är central för barnens lärande och utveckling, och utan leken får inte barnen samma förutsättningar att lära och utvecklas, som barn som faktiskt leker får. Det är därför viktigt att pedagogerna känner till varför barnen exkluderas i leken. Både inkludering och exkludering är också viktigt för barnen då de lär sig olika sociala regler som sedan gäller även senare i livet. Dessutom krävs inkludering och exkludering för att skapa och upprätthålla kamratrelationer.

1.5 Teoretiska utgångspunkter

Nedan följer en förklaring av Corsaros 15 tillträdesstrategier. Det är i dessa studien sedan kommer ta sin utgångspunkt under analysen.

1.5.1 Corsaros tillträdesstrategier

Corsaro (1979) har i sin forskning kommit fram till ett antal tillträdesstrategier, tillvägagångssätt, som barn kan använda sig av för att bli inkluderade i den fria leken. Dessa kommer att presenteras nedan tillsammans med fingerade, egna exempel på hur de skulle kunna fungera i praktiken.

- *Nonverbal entry* – barnet placerar sig i närheten av leken, detta utan verbal markering. Exempelvis när Birgitta och Hilma leker i sandlådan och gör sandkakor. Daniella ställer sig i närheten av leken och observerar hur Birgitta och Hilma gör.
- *Encirclement* – barnet cirkulerar fysiskt och iakttar vad de andra barnen gör, detta är utan verbal markering. Denna strategi liknar nonverbal entry, men nu cirkulerar Daniella fysiskt runt sandlådan där Birgitta och Hilma leker, och iakttar vad de gör.

- *Producing variant of ongoing behavior* – barnen träder in i leken och efterliknar den rådande leken. Detta exempel fortsätter med Birgitta och Hilma i sandlådan. Genom att Daniella har observerat Birgitta och Hilma kan hon gå in i leken och efterlikna den lek som Birgitta och Hilma leker.
- *Reference to affiliation* – barnet träder verbalt in i leken och refererar till vänskapen mellan en eller flera av de andra barnen som leker. Exempelvis om Alexander och Jesper leker på cyklarna, då kan Moa komma fram och säga ”Vi är vänner va?” för att på så sätt inkluderas i leken.
- *Making claim on area or object* – barnen träder in och gör verbalt anspråk i det område där leken pågår. Ett exempel på denna strategi skulle kunna vara att Ebba och Christopher leker i hemvrån med dockor. Frida kommer in och säger ”Jag vill ha den här dockan.”, för att på detta sätt inkluderas i leken.
- *Disruptive entry* – barnet går in, och oftast fysiskt, avbryter den lek de andra barnen leker. Till exempel om Gunnel och Iris leker att de är tigrar och går runt på alla fyra på förskolan. Katrin och Lennart kan då komma inrusande och dra i tröjorna på Gunnel och Iris, de avbryter den pågående leken och hoppas på att bli inkluderade.
- *Request for access* – barnet frågar verbalt om han eller hon får vara med. Ett exempel på denna strategi kan vara att Martina ser att Niklas och Olle bygger ett torn och då går fram och frågar ”Får jag vara med?”.
- *Questioning participants* – barnet frågar deltagare om den aktuella aktiviteten. Ett exempel är Niklas och Olle som bygger ett torn. Martina kommer fram och frågar ”Vad bygger ni?”, detta för att få en uppfattning om vad som händer och försöka bli inkluderad.
- *Reference to adult authority* – barnen refererar till vuxna och regler vad gäller inkludering i leken. Till exempel att Pontus och Rasmus leker med lego. Sanna försöker ta sig in i leken, när detta får en negativ response hänvisar hon till de gällande reglerna som finns på förskolan genom att säga ”Alla får vara med!”, eller att hon går fram till en pedagog för att få hjälp med inträde till leken.
- *Offering of object* – barnen ger bort en leksak till ett av de andra barnen som leker. Ett exempel på denna strategi skulle kunna vara att Tomas och Ulla leker i sandlådan och bakar sandkakor. Vendela kommer fram och erbjuder en ny form till Tomas och försöker då bli inkluderad i leken.
- *Greeting* – barnet går in i leken och hälsar på de andra barnen. Exempel här kan vara Julia och William som leker att de åker tåg genom att de sitter på stolar som står i rad. Ylva kommer fram till Julia och William och säger ”Hej!”, och genom att hälsa på de andra barnen hoppas Ylva att hon blir inkluderad i leken.

- *Accepting invitation* – barnet går in i leken och accepterar inbjudan från de andra barnen. Åsa och Örjan leker i hemvrån där de håller på att laga mat. Adam har placerat sig nära hemvrån och Åsa tittar upp och frågar ”Vill du ha lite mat?”. Adam går då fram och smakar på maten.
- *Aid from non-participant* – får hjälp från icke deltagande barn för att komma in i leken. Ett exempel är att Alva och Bertil leker med bondgården. Christian har under en stund stått och tittat på, och går sedan fram till Daniel och säger att han vill vara med och leka med bondgården. Daniel följer då med Christian fram till Alva och Bertil och frågar om Christian får vara med och leka med bondgården.
- *Suggest other activity* – barnet går in i leken och föreslår en annan aktivitet att leka för de andra barnen. Tindra och Bo håller på att bygga stall till leksakshästarna i byggrummet. Martin kommer in med sitt rymdskepp och frågar om de inte ska bygga ett garage till den istället.
- *Reference to individual characteristics* – barnet gör en referens av kännetecken till andra barn. Ett exempel här skulle kunna vara att Maja och Lisa ritar en teckning tillsammans i målrummet, Sara kommer fram och säger ”Vad fint ni ritar!”. Genom denna referens hoppas Sara att hon blir inkluderad och får vara med och rita.

Corsaro (1979) har även kommit fram till två sätt som barnen får respons på när de söker tillträde till en lek.

- *Positive response* – Verbal eller icke verbal bekräftelse på tillträde och acceptans i leken.
- *Negative response* – Verbal eller icke verbal vägran eller avslag med eller utan motivering.

Corsaro (2003) menar vidare att barns tillvägagångssätt för att bli inkluderade i leken ofta involverar en serie strategier som bygger på varandra. Över tid som barn inte får delta i en delad aktivitet, och deras försök möts av motstånd, inser de att de måste vara mer ihållande och kommer således på mer avancerade serier av tillträdesstrategier förklarar Corsaro (2005) vidare.

Corsaro (2003) menar att yngre barn som leker med varandra är vänner under tiden som leken pågår, och de barn som inte är med i leken kan ses som ett hot mot den vänskapen som nu finns mellan barnen i leken. Barn som insisterar på att vara med och leka kommer bara att förstärka de andra barnens uppfattning om att de är ett hot mot leken, fortsätter Corsaro. Han menar vidare att barns önskan att skydda leken inte är självisk, som många vuxna kan tro, i själva verket vägrar de inte att dela med sig eller samarbeta, utan ”they want to keep sharing what they are already sharing” (Corsaro, 2003, s. 40).

1.5.2 Vår användning av Corsaros tillträdesstrategier

Beroende på leksituation måste barnen använda sig av olika tillträdesstrategier för att bli inkluderade i leken. ”Syftet med studien är att ta reda på olika sätt som barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan”, och genom att utgå ifrån Corsaros

tillträdesstrategier (1979) i vår analys av det insamlade observationsmaterialet kan vi kategorisera in observationerna under vilka strategier barnen använder, och på så sätt ge stöd i vårt analysarbete.

2. Metod

Här nedan kommer vi redogöra för studiens metod och motiven till dessa val. Vi kommer även berätta hur vi gått till väga med vår datainsamling och hur denna har analyserats. Till sist tas forskningsetik och trovärdighet upp.

2.1 Metodval

Vårt syfte med studien är att ta reda på olika sätt som barn inkluderas och exkluderas i den fria leken. Både Trost (2010) och Patel och Davidson (2011) menar att studiens syfte självklart skall vara avgörande för vilken metod man använder sig av. Patel och Davidson menar vidare att observationer är lämpligt i insamlandet av information när det handlar om beteenden i naturliga situationer. Alltså relationer mellan människor, språkligt yttrande men även känslouttryck och såklart fysiska handlingar.

Vi har använt oss av en kvalitativ observationsstudie. Løkken och Søbstad (1995) menar att kvalitativa observationer riktar in sig på relationer mellan individer. Vi ansåg att kvalitativ ansats passade studien då frågeställningarna vill belysa vilka tillvägagångssätt barn använder sig av för att inkluderas i den fria leken och vilka anledningar det finns till att barn exkluderar varandra. Vi har därför valt att använda oss av observationer av leksituationer på förskolan, med frågor som komplement, för att få svar på vårt syfte och våra frågeställningar.

Avsikten med att vi valde att använda oss av frågor som komplement till observationerna är att få barnen att dela med sig av sina tankar om ett visst innehåll, exempelvis tema, ämne och begrepp, och på så sätt förstå "barns värld" (Doverborg och Pramling Samuelsson, 2000). I vårt fall ville vi ta reda på varför barnen exkluderar varandra. Vi ställde vår fråga när exkluderarsituationer skedde. Doverborg och Pramling Samuelsson (2000) menar att man bör ta en känd situation eller upplevelse för barnen som utgångspunkt, för att det är lättare för barnen att reflektera över konkreta händelser.

2.1.1 Observation

I och med den här studien ville vi få ökad förståelse för hur barn inkluderas i leken och varför de exkluderar varandra och då försöka inta barns perspektiv. Därför ansåg vi att vi behövde förhålla oss som *icke deltagande* observatörer vilket innebar att vi inte deltog i observationerna, utan satt vid sidan av. Detta då barnens naturliga uppförande kan störas om observatören deltar i den aktivitet eller handling som observeras. Även om vi skulle vara *kända* eller *okända* observatörer var något vi behövde ta ställning till. Vi bedömde att vara kända observatörer passade studien. Detta betyder att barnen var medvetna om de observerades (Patel & Davidson, 2011). Vi valde detta förhållningssätt för att uppfylla de forskningsetiska principerna och för att underlätta i nedskrivandet av observationerna. Vi antecknade det vi såg på plats.

Det är viktigt att som känd icke deltagande observatör tänka på att vår roll är klart definierad, och att närvaron kan komma att påverka barnen så att deras uppförande förändras till en början. Det är därför viktigt att vänta med att börja med observationerna tills barnen har vant sig vid att observatörerna finns där, och deras beteende har återgått till det vanliga. Corsaro (2005) menar att man som observatör

bland barn måste bli accepterad i gruppen och få deltagandestatus av barnen. Detta då vi är fysiskt större, har mer makt än dem och dessutom ofta har kontroll över dem.

Vi bestämde även att vi skulle nyttja oss av ostrukturerade observationer och föra löpande protokoll. Detta innebär att man är åskådare med papper och penna och fortlöpande antecknar vad som sker (Løkken & Søbstad, 1995). Vilket betyder att man inte har något observationsschema utan samlar in all information som sker i situationen, och det brukar användas när man vill hämta in information kring ett visst område (Patel & Davidson, 2011). Eftersom vi observerade barns försök att få tillträde till leken ansåg vi att det passade studien.

När man använder sig av observationer i en studie så har man oftast god kunskap om området det forskas i, vilket vi har skaffat oss genom studier av tidigare forskning inom inkludering, exkludering och lekens betydelse. Denna kunskap kan sedan nyttjas i observationerna. Dels för att man som observatör vet vilka man ska observera men även i vilken situation. Således vet man även vilken övrig information som är viktig att notera i studien, menar Patel och Davidson (2011).

2.2 Urval

Vi valde att göra våra observationer med kompletterande frågor på två avdelningar på två skilda förskolor. Eftersom avsikten med studien var att ta reda på hur ett fenomen sker, och inte hur ofta fenomenet sker, ansåg vi att det var tillräckligt med observationer på endast två förskolor. Anledningen till att vi gjorde det på två förskolor var för att vi redan hade en etablerad kontakt var för sig på dessa och vi ville vara kända för barnen. På förskola ett var barnen på avdelningen mellan tre och fem år gamla och det fanns för tillfället 17 barn. På förskola två var barnen på avdelningen mellan ett och tre år gamla och där fanns sammanlagt 15 barn. Det lades ingen vikt vid barnens kön vid observationerna eftersom det inte hade någon relevans för studien. Vi valde att observera de barn vars föräldrar hade gett tillstånd till observationerna, men även barnens önskningsar om att inte observeras respekterades. Vår utgångspunkt var att titta på tillträdesstrategier och på hur barn exkluderar varandra, detta har också påverkat urvalet av observationer, då alla barn inte har deltagit i sådana situationer.

Vi valde endast att använda oss av observationer där barn är involverade utan utomstående pedagogers inblandning. Detta beror på att vi i studien ville undersöka barns agerande. Tidpunkten för observationerna varierade, likaså om de var inomhus eller utomhus, men de skedde alltid under barnens fria lek.

2.3 Genomförande

Vi tog kontakt med förskolorna och presenterade oss enskilt för skolcheferna, där vi redogjorde för studiens innehåll, syfte och tillvägagångssätt. De såg inga problem med att vi skulle utföra våra observationer på dessa förskolor. Personalen på avdelningarna fick även en kortare beskrivning av studien.

Vi delade ut ett brev till föräldrarna som informerade om studiens innehåll och tillvägagångssätt men även där vi beskrev oss författare till studien (se bilaga A). I detta brev frågade vi även om föräldrarnas samtycke till att deras barn fick ingå i studien.

Detta brev delades ut några veckor innan vi skulle göra våra observationer, detta för att föräldrarna skulle få tid på sig att lämna in svarstalongerna. När vi hade fått in svaren valde vi ut en dag var där vi genomförde observationerna i samråd med personalen på respektive avdelning. Innan vi började göra observationerna förklarade vi även för barnen varför vi var där och att vi skulle titta när de lekte och hur de lekte och frågade om det var ”okej” för dem.

2.3.1 Pilotstudie

Två pilotstudier genomfördes, en för varje författare. En pilotstudie är till för att prova en teknik eller ett tillvägagångssätt när man samlar in information till en studie (Patel och Davidson, 2011). De menar vidare att pilotstudien motsvarar själva studien i en liten skala. Vi valde att genomföra pilotstudien på förskolorna där resultatinsamlingen genomfördes, detta för att vi ville känna barnen och även ge samma förutsättningar som för studien. Under pilotstudien fick vi öva oss på att använda oss av löpande protokoll. Löpande protokoll fungerade för oss och vi kunde sedan nyttja oss av detta i studien.

För att svara på frågan om varför barn exkluderar varandra, tog vi den konkreta händelsen vi såg i observationen och frågade barnen vid ett senare tillfälle om varför ett visst barn blev exkluderad. Här märkte vi att barnen inte kunde leva sig in den tidigare händelsen och då förklara varför exkluderingen skedde. Pågrund av denna iakttagelse valde vi i studien att istället fråga barnen under observationen. Eftersom leken är lättstörd och barn lätt kan tappa tråden i leken om de blir störda (Knutsdotter Olofsson, 2003) ville vi inte ställa frågor till barnen så länge som barnen lekte själva, utan valde bara att ställa frågor i situationer där leken redan var pausad av olika skäl. Exempelvis om ett barn hade försökt inkluderas och på så vis stört den pågående leken, eller om barnen vände sig direkt till oss som pedagoger och genom detta pausat leken.

2.3.2 Genomförande av observationerna

Observationerna inträffade både i ute- och inomhusmiljön och vi valde även att observera all typ av lek så länge den inte var pedagogiskt planerad och det inte ingick någon vuxen i leken. Vi placerade oss i närheten av barnen, men fortfarande på ett sådant avstånd att vi inte störde barnen i deras lek men tillräckligt nära så att vi tydligt kunde höra vad de sa och se vad de gjorde. Som vi tidigare nämnt, använde oss av löpande protokoll. Under observationerna skrevs det ned kortare noteringar, men ändå antecknades så mycket att inget skulle missas. Efter avslutad observation gick vi undan från barngruppen för att renskriva och fylla på det som missades i anteckningarna från innan, detta för att vi inte skulle glömma eller missa något viktigt. Anledningar till att barn exkluderar varandra var vår andra frågeställning och för att ta reda på det ville vi i situationer fråga barnen varför de exkluderade varandra, då de hade något konkret att reflektera över. Dock endast när leken redan var pausad på grund av andra omständigheter.

Observationernas längd varierade mellan en och fem minuter då vi ville få med barnets försök till inkludering och vad som skedde därefter. Våra observationer innehöll alltid minst tre barn, detta då vi ville se ett barns försök till inkludering i en redan startad lek mellan minst två andra barn. Det varierade dock mellan tre och fem barn i observationerna.

Vi valde att observera allt vi ansåg hade koppling till studien och dess syfte och satte oss sedan tillsammans och valde ut de observationer vi bedömde var av relevans. Övriga observationer kasserades.

2.4 Analys

För att kunna ge svar på studiens syfte och frågeställningar behövde vi bearbeta det material som vi hade samlat in (Patel & Davidson, 2011). Rienecker och Stray Jørgensen (2008) menar att vid en analys är det lämpligt att dela upp materialet på ett organiserat sätt i olika komponenter. Vi renskrev och började analysera observationerna var för sig, för att sedan gemensamt analysera dem och på så sätt få en fördjupad analys av data.

Enskilt läste vi igenom våra anteckningar från observationerna och renskrev dessa. Efter detta läste vi det renskrivna materialet flertalet gånger och fick på det sättet ett helhetsintryck av observationerna. Tillsammans systematiserade vi observationerna under två rubriker: inkludering respektive exkludering. Det fanns även observationer som innehöll både exkludering och inkludering, dessa kommer i resultatet att redovisas under exkludering. Vi gjorde detta genom att skapa ett dokument på datorn där vi kunde färgmarkera de olika systematiseringarna och efter detta lade vi in dem i olika dokument. På så sätt fick vi en överblick över textmaterialet vilket Patel och Davidson (2011) menar är en variant att analysera data. Genom denna systematisering kunde vi klarlägga inkluderingen och exkluderingen och på så sätt upptäcka mönster och sammanhang. Exempelvis om barnen använder sig av fler än en strategi för att ta sig in i leken. Under rubriken inkludering samlades situationer där barn använde sig av tillträdesstrategier där de lyckades att ta sig in i leken, och under exkludering samlades de situationer där barn använde sig av tillträdesstrategier men exkluderades. Vi tog hänsyn till både syfte och frågeställningar när vi skrev samman resultatet av analysen.

Vi använde oss sedan av Corsaros tillträdesstrategier (1979). Vi kategoriserade då observationerna efter vilken tillträdesstrategi som barnen använde sig av, och genom denna kategorisering insåg vi att i vissa observationer använde sig barnen av fler än en strategi för att inkluderas i leken. Genom att skriva ut strategierna, men även serier av strategier i alla observationer och färgmarkera dessa kunde vi få en överblick av hur barnen blir inkluderade i leken. Här såg vi att alla Corsaros tillträdesstrategier inte användes i observationerna. Till sist presenterade vi resultatet under två rubriker: inkludering och exkludering. Vilken rubrik de kategoriserades under berodde på om det var inkluderingen eller exkluderingen som stod i fokus i observationen, antalet tillträdesstrategier barnen nyttjade spelade inte någon roll i denna del av studien. Under rubriken inkludering besvarade vi den första frågeställningen om vilka tillvägagångssätt barnen har för att ta sig in i leken. Under rubriken exkludering besvaras både den första och andra frågeställningen då vi ser vilka tillvägagångssätt och även vilka anledningar barnen har till att de exkluderar varandra.

2.5 Reliabilitet och validitet

Patel och Davidson (2011) menar att total reliabilitet är en kvalifikation för total validitet, med detta menar de att vår studie måste vara tillförlitlig för att vi ska veta vad vi har studerat. Det är alltså viktigt att man undersöker centrala objekt med syftet som

utgångspunkt. Vi har under studiens gång alltid haft syftet i åtanke vilket har skapat ett sammanhang. Patel och Davidson (2011) menar vidare att i all kvalitativ forskning handlar validitet om i hur stor utsträckning forskarens tolkningar och analys motsvarar emperin. De anser också att studiens validitet går att ifrågasätta om en extern person inte kan identifiera forskarens iakttagelser och rön. Patel och Davidson (2011) menar att reliabilitet handlar om att kunna göra om studien och få samma resultat igen. Då vi har gjort en kvalitativ studie är detta svårt, men eftersom vi i analysen har använt oss av Corsaros tillträdesstrategier som utgångspunkt, som är ett beprövat analysredskap, styrker detta vår reliabilitet. Patel och Davidson menar vidare att det är viktigt att man är noga under insamlandet av data så att inget uteblir eller missförstås. Genom att vi skrev ner observationerna direkt utan att vänta till ett senare tillfälle stärker detta vår reliabilitet ytterligare.

Patel och Davidson (2011) menar att det i hög grad beror på observatören och dess förmåga och bedömningar om undersökningen blir tillförlitlig eller ej. Vi har tidigare gjort observationer och vi har försökt att inte göra felaktiga bedömningar under vår datainsamling vilket ökar reliabiliteten.

2.6 Forskningsetik

Den etiska aspekten är viktig att belysa i all forskning (Patel & Davidson, 2011). Vi har under vår studie utgått från Vetenskapsrådets (2002) fyra grundläggande etiska principer. Den första är *informationskravet* som innebär att alla parter i studien ska informeras om vad studien handlar om och vilka villkor som gäller för dem. De ska även upplysas om att de när som helst har rätt att avbryta sitt deltagande. Den andra etiska principen är *samtyckeskravet*. Denna innebär att samtycke från alla deltagare i studien måste ges, när det handlar om barn under 18 år måste även samtycke från vårdnadshavare inhämtas. Nästa etiska princip är *konfidentialitetskravet* vilket går ut på att samtliga deltagare i studien innefattas av sekretesslagen, det vill säga att alla medverkande ska vara och förbli konfidentiella. Det innebär också att allt insamlat material måste förvaras på så sätt att ingen utomstående kan komma åt det. Den fjärde och sista principen är *nyttjandekravet*. Denna innebär att uppgifter om personer i studien endast får användas för forskningsändamål och inte i andra icke vetenskapliga syften eller för annat kommersiellt bruk.

Vi har utgått från dessa principer på så sätt att information om studien och dess syfte gavs till personal på förskolan, barn och vårdnadshavare. Personalen och barnen blev informerade muntligt och vårdnadshavarna genom ett vårdnadshavarbrev (se bilaga A) där all information om studien stod. Tillsammans med vårdnadshavarbrevet medföljde även en svarstalong om vårdnadshavarnas barn fick delta i studien eller ej. Vårdnadshavarna blev garanterade konfidentialitet vilket innebär att inga namn på barn, förskola eller stad kommer nämnas i vår studie. Istället kommer vi använda oss av fingerade namn som inte har någon anknytning till de verkliga namnen. Vårt insamlade material kommer hållas inlåst från utomstående och sedan förstöras när studien har avslutats.

Under observationerna tog vi hänsyn till vissa etiska aspekter. Exempelvis observerade vi inte barn som visade tecken på att de inte ville vara med i observationerna. Till exempel kunde de dra sig undan eller säga till oss att de ville leka ensamma. Eftersom

exkludering är ett känsligt ämne och kan leda till att barn blir ledsna hade vi även detta i åtanke. Hade något barn blivit ledset hade vi avbrutit observationen och istället gått in som pedagoger i situationen.

3. Resultat

Vi kommer här nedan att redogöra för våra observationer utifrån inkludering och exkludering. Barnens åldrar presenteras inom parentes som år, månad. Barnens namn är i resultatredovisningen fingerade för att följa konfidentialitetskravet. Under varje observation kommer vi analysera den utifrån Corsaros 15 tillträdesstrategier och även tillägga egna tolkningar och kommentarer.

3.1 Inkludering

Vi kommer under denna rubrik att presentera fem observationer vi sett som visar på olika tillträdesstrategier vilket har resulterat i att barnen inkluderas i leken. I denna del är det barnens tillträdesstrategier som står i fokus.

3.1.1 Bilrummet

Tor (2,4) och Leo (2,7) sitter inne i bilrummet och bygger upp ett polishus med LEGO. In kommer Danny (3,7) och ser Tor och Leo.

Danny (nästan viskande): Får jag vara med?

Tor och Leo reagerar inte, utan fortsätter bygga.

Danny (skrikande): Men jag vill vara med!

Tor: Men du får vara med!

De tre pojkar fortsätter sen bygga tillsammans.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I exemplet ovan kan vi se att Danny till en början använder sig av *request for access* genom att han frågar Tor och Leo om han får vara med. När detta får en *negative response* går han vidare i sina strategier och använder sig av *disruptive entry* då han skriker att han vill vara med och på så sätt avbryter Tor och Leo i sin lek. Genom att göra sig hörd får han en *positive response* och inkluderas då i leken.

Egna tankar och tolkningar:

Vad som orsakar att Tor och Leo till en början inte verkar höra Danny kan bero på att de ignorerade hans försök att ta sig in i leken för att på så sätt skydda sin lek, eller för att de helt enkelt inte hörde honom. Vi kan se att Danny använder sig av två olika tillträdesstrategier. Att han höjer rösten efter sitt första tillträdesförsök, och på så sätt avbryter leken, kan visa på att han inte visste hur han skulle gå vidare i sina strategier för att inkluderas i leken utan hoppades på att bli inkluderad genom denna strategi.

3.1.2 Cykel

Benjamin (3,8) cyklar på en cykel för två barn och Knut (3,9) sitter där bak och åker med på utegården när Lasse (4,2) kommer fram på sin cykel.

Lasse: Försök ta mig! Försök ta mig då!

Knut plockar upp en spade och hink i bak på cykel och de båda barnen verkar inte höra Lasse.

Lasse: Försök ta mig då!

Lasse cyklar därifrån och Benjamin och Knut följer efter, de parkerar sedan cykeln och springer efter en cyklande Lasse.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

Lasse använder sig i detta exempel av *suggest other activity*, detta genom att han försöker få Benjamin och Knut att jaga honom på cykeln, vilket inte är den lek som Benjamin och Knut från början leker. När första försöket får en *negative response* försätter han att föreslå att Benjamin och Knut ska jaga honom. Detta får då en *positive response* och Benjamin och Knut börjar jaga Lasse och försöker ta honom.

Egna tankar och tolkningar:

Lasse använder sig här av en tillträdesstrategi, detta gör han dock vid två tillfällen då hans första försök inte får någon respons. Att Benjamin och Knut inte verkar höra Lasse första gången utan plockar upp en spade istället, kan bero på att de ignorerade Lasses tillträdesstrategi om att jaga honom, eller att de från början inte vill leka någon annan lek än den som de redan höll på med. Att de ändå sedan valde att jaga Lasse, kan visa på att Benjamin och Knut helt enkelt inte uppfattade Lasses första tillträdesförsök.

3.1.3 Snabbcykel

Benjamin (3,8) och Lasse (4,2) sitter på varsin cykel och tittar ut över gården. Ville (4,3) cyklar fram och frågar:

Ville: Får jag vara med?

Lasse: Vi är snabba!

Ville: Ja, vi är snabba!

Lasse: Jag har snabbcykel

Ville: Jag också.

Sedan cyklar de alla tre iväg.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I denna observation kan vi se att Ville använder sig av *request for access* som tillträdesstrategi, då han frågar Lasse och Benjamin om han får vara med och leka. Ville får genast en *positive response* från Lasse som bekräftar förfrågan om tillträde genom att svara att de är snabba.

Egna tankar och tolkningar:

Vi anser att man i denna observation kan se att även Benjamin ger en *positive response* även om han inte säger något, detta genom att han inte nekar Lasses inbjudan till Ville, och för att han sedan cyklar iväg tillsammans med de andra barnen.

3.1.4 Sandkakor

Lova (3,7) och Sara (3,8) sitter och gör sandkakor tillsammans i sandlådan. Vid sidan av står Ella (3,8) och tittar på. Efter en stund tittar Lova upp.

Lova: Ella, har du någon att leka med?

Ella skakar på huvudet.

Lova: Vill du leka med oss?

Ella nickar och springer fram till de andra.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I exemplet ovan anser vi att Ella till en början använder sig av tillträdesstrategin *nonverbal entry*, då hon endast står och iakttar vad Lova och Sara gör. Lova uppfattar efter en stund att Ella står där och frågar henne om hon vill vara med. Ella inkluderas då genom tillträdesstrategin *accepting invitation*.

Egna tankar och tolkningar:

Ella uppfattas av pedagogerna på förskolan som en blyg flicka som ibland har svårt att ta kontakt med andra barn. Vi anser att denna information kan förklara varför hon ställer sig i utkanten av leken och iakttar Lova och Sara ett tag. Att Ella inte försöker få tillträde i leken kan då bero på att hon inte riktigt vågar, men det kan även vara så att Lova hinner fråga henne innan Ella har bestämt sig för att göra ett försök.

3.1.5 Toaletten

Nils (3,8), Jenny (4,8) och Elsa (3,9) leker i hemvrån på gården. De har precis startat upp sin lek och kommer på lekregler. Nils pekar på två däck som ligger på varandra.

Nils: Detta är toaletten.

Jenny: Nej, vi leker sjörövare.

Nils: Bara på låtsas är det toaletten.

Elsa sätter sig på kanten på däckan och Britt (4,3) kommer fram efter att ha stått bakom ett träd och tittat på.

Britt: Nej inte där, det är toaletten Elsa!

Britt fortsätter sedan att leka med de andra barnen.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

Genom detta exempel kan vi se att Britt använder sig av *nonverbal entry* genom att hon står bakom ett träd och tittar på de andra barnen som leker. När Nils påpekar att bildäckan är toaletten och att sedan Elsa sätter sig på kanten av däckan träder Britt in och tillrättavisar Elsa genom att referera till lekregeln om att däckan är toaletten. Vi ser inte att Corsaro har någon tillträdesstrategi som skulle passa in på denna händelse. Möjligen att det är en variant av *producing variant of ongoing behavior* då hon går in i leken och efterliknar deras lekregler. Britt får i alla fall en *positive response* och blir inkluderad i leken.

Egna tankar och tolkningar:

Vi kan i denna observation se att Britt iakttar leken redan från dess början, hon kan på så sätt se hur den byggs upp och vilka regler som gäller. Dessa kunskaper använder hon sig sedan av när Elsa infinner sig och sätter sig på ”toaletten”. Genom att hon redan från början har sett lekreglerna kan hon ha lättare för att sedan träda in i leken.

3.2 Exkludering

Åtta observationer som visar på olika typer av tillträdesstrategier som har resulterat i exkludering, kommer att redogöras under denna rubrik. I observationerna är det barnens tillträdesförsök och/eller exkluderingen som står i fokus.

3.2.1 Exkludering i hemvrån

Rebecka (3,5), Sofia (3,6) och Matilda (3,5) leker mamma-pappa-barn i hemvrån när Elvira (3,3) kommer in, tittar lite och sen går in i leken och tar rollen som mamma.

Rebecka: Du får inte vara med Elvira!

Elvira: Men jag vill.

Rebecka: Vi har redan en mamma, du kan inte vara det också.

Sofia: Ja, jag är mamma!

Rebecka, till Elvira: Du kan vara lillebror.

Sofia: Ja, lillebror.

Elvira nickar men går sedan därifrån och sätter sig och pärlar istället.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I denna observation kan vi se att Elvira till en början står och iakttar Rebecka, Sofia och Matilda, Elvira använder sig då av *nonverbal entry*. När hon läst av leken går hon in och tar rollen som mamma, *producing variant of ongoing behavior*. Detta får dock *negative response* då de redan har en mamma i leken. Elvira blir tilldelad en annan roll men väljer att lämna leken.

Egna tankar och tolkningar:

Vi anser att man i exemplet ovan, kan se att det är Rebecka och Sofia som har kontroll över leken då det är de som verkar bestämma över Elviras försök till tillträde. Matilda yttrar sig inte under händelsen och låter istället Rebecka och Sofia göra alla beslut. När dessa två tilldelar Elvira rollen som lillebror låter de henne inte själv bestämma detta. Eftersom vi ser exkludering som att en person inte får delta i samspelet så som den personen önskar, exkluderas Elvira fast hon erbjuds en roll i leken. Detta kan vara skälet till att hon väljer att inte vara med.

3.2.2 Fönstret

Rebecka (3,5) och Sofia (3,6) sitter på en fönsterkarm inomhus på förskolan och leker med en leksakstelefon. Matilda (3,5) kommer dit och försöker sätta sig bredvid Rebecka, men Rebecka breder ut sig så att Matilda inte får plats. Matilda går då fram till mig.

Matilda: Jag får inte sitta i fönstret.

Rebecka säger högt: Neee, för du får inte plats!

Sofia tittar på pedagogen Amanda (författare) och sätter sig lite närmare Rebecka.

Sofia: Matilda, du kan sitta här. Här bredvid mig.

Matilda går fram till fönstret och sätter sig bredvid Sofia.

Rebecka tittar på Matilda en stund men de tre flickorna fortsätter sedan att leka med telefonen.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

Vi kan här se att Matilda försöker ta sig in i leken med telefonen genom att försöka ta plats i fönstret och på så sätt använda sig av tillträdesstrategin *producing variant of ongoing behavior*. Detta får dock *negative response* från Rebecka som tar all resterande plats i fönstret. Matilda vänder sig då till Amanda för att söka bekräftelse på att hon borde få vara med genom att säga att hon inte får det, hon använder sig på så sätt av

reference to adult authority. Innan Amanda hinner ingripa i situationen flyttar Sofia på sig så att Matilda får plats och uppmanar Matilda att sätta sig bredvid henne.

Egna tankar och tolkningar:

Även i denna lek är det Rebecka och Sofia som bestämmer. Även om det finns plats i fönstret så väljer Rebecka att exkludera Matilda genom att ta större plats. Detta kan bero på att Rebecka försöker skydda hennes och Sofias lek från Matilda. När sedan Matilda vänder sig till en vuxen så tror vi att Sofia inser att de har gjort "fel" och väljer då att inkludera Matilda innan Amanda hinner ingripa. Detta verkar inte Rebecka helt nöjd med då hon en stund tittar, vad vi uppfattar det som, surt på Matilda. Att hon inte säger emot kan dock visa på att det är Sofia som har mer makt än Rebecka i leken

3.2.3 Kaplastavarna

Rebecka (3,5), Sofia (3,6) och Elvira (3,3) bygger ett torn med kaplastavar. Matilda (3,5) kommer fram och tittar på en stund.

Matilda: Får jag vara med?

Rebecka tittar på Sofia: Får hon det?

Sofia: Nej!

Matilda går fram till pedagogen Amanda (författare): Fröken, jag får inte vara med.

Amanda: Varför får inte Matilda vara med?

Rebecka: För att Sofia sa så.

Sofia: Hon bara förstör för hon kan inte bygga.

Matilda sätter sig då och bygger på ett nytt torn bredvid de andra.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I detta exempel använder sig Matilda av tillträdesstrategin *request for access*. Rebecka väljer att fråga Sofia om detta och ger Matilda *negative response*. Matilda går då fram till Amanda och använder sig på så sätt av *reference to adult authority*, men även detta ger *negative response* från Rebecka, som refererar till Sofias beslut, och från Sofia själv som har en föreställning om vad som kommer hända om Matilda får vara med. Matilda sätter sig istället vid sidan av och bygger ett eget torn.

Egna tankar och tolkningar:

Även i denna observation verkar det vara Sofia som har kontroll över leken, vilket kan motiveras av att Rebecka väljer att fråga henne om Matildas försök till inkludering, istället för att inkludera henne själv. Även när Amanda frågar om varför Matilda inte får vara med så väljer hon att referera till Sofias beslut vilket också tyder på att det är Sofia

som bestämmer. Att Matilda till sist väljer att bygga ett eget torn bredvid kan vara för att bevisa för de andra flickorna att hon faktiskt kan bygga.

3.2.4 Tältet

Klara (2,8) och Rasmus (3,2) leker i ett tält inne på avdelningen. Åke (1,4) går in i tältet.

Klara: Neeeej Åke, du får inte vara med! Du är för liten!

Åke sätter sig ner mellan Klara och Rasmus.

Klara och Rasmus går ut från tältet och fortsätter leka utanför.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I denna observation kan vi se att Åke använder sig av en form av *producing variant of ongoing behavior*. Detta då han går in och sätter sig mitt i leken, vilket kan vara ett försök att göra likadant som de äldre barnen. Försöket bemöts med *negative response* av Klara som anser att Åke är för liten. Klara och Rasmus fortsätter istället sin lek utanför tältet när Åke inte vill lämna dem.

Egna tankar och tolkningar:

Här kan vi se att Klara och Rasmus verkar anse att ålder eller storlek spelar roll i vilka som inkluderas i leken. Åke har ännu inte lärt sig tala och detta skulle kunna vara en av anledningarna till att Klara och Rasmus inte vill ha honom med i leken. Åke verkar dock inte uppfatta deras protester, eller så väljer han att ignorera dem, då han ändå går in i deras lek.

3.2.5 Mamma-pappa-barn

Rebecka (3,5), Sofia (3,6) och Åke (1,4) leker mamma-pappa-barn i hemvrån när Elvira (3,3) kommer in i rummet.

Elvira: Får jag vara med?

Rebecka: Nee, för du var inte med och gjorde leken.

Elvira tittar på en stund till och går sedan därifrån.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I detta exempel kan vi se att Elvira använder sig av *request for access* som sin strategi för att försöka bli inkluderad i leken. Detta bemöts med en *negative response* från Rebecka då hon menar att Elvira inte får vara med i leken för att hon inte var med och skapade den. Elvira väljer då att lämna hemvrån.

Egna tankar och tolkningar:

Det kan vara så att Rebecka i sin exkludering försöker skydda leken från Elvira. Vi ser det som att även Sofia och Åke ger en *negative response* då de ignorerar Elviras försök

och håller sig till det Rebecka sa om att hon inte får vara med. Anledningen till att Elvira inte får vara med, att hon inte var med och skapade leken, verkar hon dock acceptera då hon väljer att lämna hemvrån utan att protestera.

3.2.6 Sandlådan

Valter (3,7), Ola (4,0) och Mats (4,0) har precis cyklat och nu leker Valter och Ola i sandlådan. De har precis kommit dit och gräver med spadarna i sanden. Efter några minuter kommer Lasse (4,2) fram.

Lasse: Får jag vara med?

Ola: Nej.

Lasse: Alla får vara med!

Valter: Bara Mats får vara med.

Lasse vänder sig mot pedagogen Michaela (författare) för att söka bekräftelse på att alla får vara med.

Michaela: Hur kommer det sig att Lasse inte får vara med?

Ola: Man kan bara vara två.

Lasse har redan gått iväg för att söka efter något annat att göra, och Valter och Ola springer iväg åt ett annat håll.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

När Lasse kommer fram till Valter och Ola och frågar om han får vara med använder han sig av tillträdesstrategin *request for access*. Lasse får då en *negative response* av Ola som säger nej. Lasse använder sig istället av *reference to adult authority* genom att han hänvisar till regeln om att alla får vara med som gäller på förskolan. Valter menar att bara Mats får vara med, och Lasse vänder sig till Michaela och bygger på sin strategi genom *reference to adult authority*, men i detta fall refererar han till en vuxen om vilka regler som gäller. Michaela frågar hur det kommer sig att Lasse inte får vara med, och får till svar att man bara kan vara två. Även detta en *negative response*, och Lasse går iväg för att söka efter något annat att göra.

Egna tankar och tolkningar:

Valter och Ola pekar på två olika saker för att exkludera Lasse: att man bara kan vara två respektive att bara Mats får vara med. Vi tror att Valter ansåg att den första leken inte var avbruten och att bara Mats får vara med för han var med och skapade leken. Ola däremot kanske ansåg att leken med Mats var avslutad och försökte skydda sin lek med Valter genom att referera till att de bara kunde vara två. Att de inte var överrens kan då bero på att de inte hade samma utgångspunkt i leken.

3.2.7 Cykel med släp

Benjamin (3,8) har precis kroat på ett släp på sin cykel. Ville (4,3) och Lasse (4,2) kliver i släpet medan Benjamin kliver på cykeln för att cykla iväg.

Benjamin: En får hoppa ur! Jag kan inte köra båda.

Lasse sitter kvar medan Ville kliver ur utan att säga något.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

Barnen brukar ofta ha släp på cykeln som de sedan kör runt på sina vänner i. Genom denna observation kan vi se att Ville och Lasse använder sig av strategin *producing variant of ongoing behavior*. De får dock en *negative response* från Benjamin som menar att det är för tungt att köra runt på båda barnen samtidigt. Ville väljer att gå ur och blir då exkluderad från leken.

Egna tankar och tolkningar:

Vi anser att det är ganska tydligt i denna observation varför ett barn blir exkluderat, då Benjamin inte hade orkat cykla runt själv med två barn i släpet. Vi uppfattar det också som att Ville behövde bli exkluderad för att Lasse skulle bli inkluderad. Att Ville själv valde att gå ur släpet skulle kunna tyda på att han inte har lika hög maktrang som Lasse.

3.2.8 Du kan inte ta mig!

Britt (4,3), Jenny (4,8), Elsa (3,9) och Mats (4,8) har precis lekt på lekplatsen där flickorna leker att Mats inte kan ta dem. Flickorna börjar sedan springa över gården.

Britt: Du kan inte ta mig!

Alla barnen tillsammans: Du kan inte ta mig!

Nils (3,8) står på andra sidan gården bredvid en cykel och ser flickorna springa och ropa och börjar springa efter, men han hinner inte ikapp flickorna och slutar springa och går tillbaka till cykeln.

Analys utifrån Corsaros tillträdesstrategier:

I detta exempel kan vi se att Nils använder sig av *producing variant of ongoing behavior*, då han springer efter flickorna över gården. Eftersom Nils står på andra sidan av gården har han inte sett hela händelseförloppet, utan bara flickorna som springer och deras rop. Flickorna ger ingen *positive response* utan fortsätter springa, och Nils som inte hinner ikapp återvänder till sin cykel.

Egna tankar och tolkningar:

Genom Nils strävan att hinna ifatt flickorna så försöker han bli inkluderad i deras lek, men eftersom de andra barnen inte uppfattar hans ansträngningar får de ingen chans att

låta honom inkluderas i leken. Så på ett sätt blir han ändå exkluderad då Nils inte får vara med i ett bekräftande samspel i leken.

3.3 Konklusion av resultat

Syftet med studien var att ta reda på olika sätt som barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan. Genom våra observationer anser vi att vi kan se både hur barn försöker få tillträde till lek men även fått svar på varför de exkluderar varandra.

I våra observationer har vi sett att barnen använder sig av Corsaros tillträdesstrategier (1979): *request for access, disruptive entry, suggest other activity, nonverbal entry, accepting invitation, producing variant of ongoing behavior* och *reference to adult authority* för att bli inkluderade i leken.

Det finns även strategier vi inte har observerat, dessa är: *encirclement, reference to affiliation, making claim on area or object, questioning participants, offering of object, greeting, aid from non-participant* och *reference to individual characteristics*.

Under analysen av observationerna så fann vi en observation, *toaletten* (3.1.5), där vi ansåg att ingen av Corsaros tillträdesstrategier (1979) stämde överens med den tillträdesstrategi Britt använde sig av. I denna situation går hon in och rättar Elsa i leken för att Britt på så sätt ska få tillträde till leken. Vi har valt att döpa denna tillträdesstrategi till *tillrättavisande av lekregler*.

En slutsats för studien är att barnen har olika strategier för både inkludering och exkludering, och att vilken som nyttjas utgår från vilken situation de för tillfället är i. Många av barnen, dock inte alla, nyttjade en serie av tillträdesstrategier för att bli inkluderade, och misslyckades de med en strategi gick de vidare till nästa. Anledningen till att de exkluderade varandra berodde många gånger på att försökte skydda sin lek från utomstående, och var alltså inga själviska handlingar. Exkluderingar kan även bero på maktspel mellan barnen där barnens hierarki fastställde vem som bestämde och vilka som fick vara med.

4. Diskussion

Vi har under denna rubrik delat upp diskussionen i två delar, metoddiskussion och resultatdiskussion. I metoddiskussionen kommer den kvalitativa metoden observation, som vi använde oss av i studien, att utvärderas. Därefter följer en diskussion om barnperspektiv. I resultatdiskussionen kommer vi att redogöra för studiens resultat i förhållande till analysen av Corsaros tillträdesstrategier och även diskutera resultatet kopplat till litteratur och tidigare forskning. När observationerna nämns är dessa kursiverade och följda av tillhörande kapitelnummer. Till sist kommer vi även att diskutera vidare forskning.

4.1 Metoddiskussion

Efter avslutandet av datainsamlingen anser vi fortfarande att studiens metodval var det rätta. Den kvalitativa metoden valdes med utgångspunkt i studiens syfte. Syftet med studien var att ta reda på olika sätt som barn inkluderas och exkluderas i den fria leken på förskolan. Enligt Løkken och Søbstad (1995) är kvalitativa observationer inriktade på relationer mellan individer medan kvantitativa metoder används om man vill undersöka något mätbart, till exempel hur ofta något förekommer. Eftersom det var just relationer mellan individer vi ville undersöka, bedömde vi att studiens metod lämpade sig.

Nackdelar med observation som metod kan, enligt Patel och Davidson (2011), vara att det är tidskrävande. Andra nackdelar kan vara att vi inte alltid vet om det beteende vi observerar faktiskt är individens naturliga beteende eller om barnen blir påverkade av vuxnas närvaro. Leken anses dock vara naturlig och barnen går oftast helt upp i den och bryr sig inte om att vi som observatörer finns i närheten. Tidsaspekten har inte varit något problem då leksituationer förekommer konstant på förskolan. Under den tid vi observerade inträffade det tillräckligt med leksituationer där barn försökte få tillträde till en redan existerande lek, vilket innebar att vi inte behövde komma tillbaka för observationer fler dagar. Hade det visat sig att det insamlade datamaterialet var för tunt hade vi gått tillbaka till förskolorna för att genomföra fler observationer.

För att öka reliabiliteten ytterligare i studien hade vi kunnat använda oss av någon form av ljudupptagning, till exempel diktafon eller videoinspelning. På så sätt hade vi kunnat ”lagra” verkligheten (Patel & Davidson, 2011) och göra ytterligare registreringar i efterhand, något som inte är möjligt med bara anteckningar. Med ljudupptagning eller videoinspelning hade vi även kunnat spela upp det om och om igen för att se så att vi återger observationerna korrekt. Dessa hjälpmedel valdes dock bort på grund av att det i vissa fall kan vara barn som känner sig besvärade eller distraherade av att något nytt finns med i situationen. Hade vi gjort om studien i nuvarande situation hade vi emellertid använt oss av videokamera. Detta för att få ett större analysmaterial.

Patel och Davidson (2011) anser att man vid observationer har en fördel av att vara två stycken för att se om man registrerar samma saker. Detta har vi inte haft möjlighet att göra då vi har varit på två olika förskolor och ville känna barnen då vi gjorde observationerna med en eventuell kompletterande fråga. Att vara två personer som observerar samtidigt kan även vara missgynnande för observationerna då barnen kan bli distraherade av två personers närvaro. Det kan även vara så att man som två observatörer börjar analysera sina observationer direkt när de skett och på så sätt kanske

missar om det händer något i observationerna. Ännu en fördel med att vi observerade var för sig, var att vi vid analysen av observationerna kunde få en utomståendes synpunkt. Det vill säga, vi var inte med på varandras observationer men var fortfarande inlästa på ämnet vilket gjorde att vi kunde reflektera över den andres observationer som en utomstående vilket Einarsson och Hammar Chiriac (2002) menar är gynnsamt.

Vi tänkte från början använda oss av barnintervjuer som komplement till observationerna, för att besvara vårt syfte och våra frågeställningar. Dessa intervjuer skulle då bland annat handla om hur barnen gjorde när de ville vara med och leka, och om de kunde berätta om någon gång när de inte fick vara med. Efter en mindre gynnsam pilotstudie och diskussion med handledare av studien och pedagoger på förskolan insåg vi att det skulle bli svårt att få ett resultat som skulle gå att använda utifrån denna metod. Pedagogerna som arbetade med de äldsta barnen på förskola två, som då var fem och sex år gamla, hade testat att intervjua förskolans barn med liknande frågor vid ett tidigare tillfälle, och barnen hade inte kunnat koppla frågorna till något konkret de faktiskt hade gjort. Till exempel på frågan om hur de gjorde när de ville leka med någon hade många av barnen svarat ”man bara leker”. Eftersom studien inriktade sig på ännu yngre barn bestämde vi oss för att istället nyttja oss av en kompletterande fråga under observationen. Detta fungerade bra då barnen kunde koppla frågan till vad de precis hade gjort.

4.1.1 Diskussion om barnperspektiv

Vi hade som målsättning att försöka inta ett barnperspektiv under studiens gång. Detta har gynnats i och med vårt metodval. Eftersom vi valde att observera barnen har det gagnat oss när det gällde att komma nära leksituationer där barnen innehar huvudrollen, men det har även hjälpt oss att se deras metoder för kommunikation och hur de uttrycker sig. Vi valde även att ställa frågan om varför de exkluderade barnet inte fick vara med till barnen i observationen, vilket ytterligare stärkte våra försök i att inta ett barnperspektiv, men det skulle krävas vidare samtal med barnen för att än mer försöka sätta oss in i detta. Det är dock inte lätt att inta ett barnperspektiv, precis som Svenning (2011) anser, men vi är överens om att vi har försökt och även närmat oss detta.

4.2 Resultatdiskussion

Efter att ha fördjupat oss i forskning och litteratur vi funnit i ämnet, kan vi se att det i dagläget verkar finnas mycket goda kunskaper och mycket relevant forskning och litteratur i ämnet. Det har underlättat arbetet med vår studie då vi har haft mycket material att utgå ifrån.

Vi har under vår analys av observationerna kunnat se att barnen ofta använder sig av fler än en tillträdesstrategi för att bli inkluderade i leken, de bygger alltså sina strategier på varandra. Detta har Corsaro (2003, 2005) påpekat är vanligt förekommande då barn vill delta i lek. Observationerna *sandkakor* (3.1.4) och *toaletten* (3.1.5) är exempel på när barn använder sig av *nonverbal entry* för att sedan bygga på med strategin *producing variant of ongoing behavior* respektive *tillrättavisande av lekregler*. De har då försökt skapa en överblick över leken för att sedan ha en möjlighet att gå in i den pågående leken och på så sätt bli inkluderade, detta är något som Ytterhus (2003) menar är en förutsättning för att barn skall bli inkluderade.

Vi har även i våra observationer sett barn som har fått en *negative response* vid första tillträdesförsöket, och genom denna motgång försökt bygga vidare med mer avancerade strategier. Ett exempel är observationen *fönstret* (3.2.2) där Matilda till en början använder sig av *producing variant of ongoing behavior* och när detta får en *negative response* så går hon till en pedagog och använder sig då av *reference to adult authority* som får en *positive response*, vilket betyder att hon blir inkluderad.

I våra observationer kan vi även se exempel på de barn som inte har byggt vidare sin serie av strategier och på så sätt inte inkluderats. Ett exempel är observationen *mamma-pappa-barn* (3.2.5) där Elvira använder sig av *request for access* genom att hon frågar om hon får vara med och leka i hemvrån, detta får en *negative response* och på så sätt blir hon exkluderad ur leken. I denna observation hade hon kunnat gå och hämta en vuxen (*reference to adult authority*) eller föreslagit en annan lek (*suggest other activity*) och på så sätt utvecklat en serie av strategier och på detta vis blivit inkluderad i leken. Istället valde Elvira att lämna leken.

Ytterhus (2003) nämner att barn måste kunna se vad som pågår i en lek (innehåll, hastighet och intensitet) för att kunna bli inkluderade. Vi har dock i observationerna *mamma-pappa-barn* (3.2.5) och *snabbcykel* (3.1.3) sett barn som bara gått fram och frågat om de får vara med i leken utan att först få en överblick i den pågående leken. Detta kan bero på att de bara hinner se sin vän och kommer fram till att det är den vännen som de vill leka med, eller att de vet att i hemvrån leker de mamma-pappa-barn, och att det är precis det som de har lust att göra i den stunden.

I *sandkakor* (3.1.4) kan vi se Ella som står och tittar på när Lova och Sara leker. Lova och Sara inkluderar sedan Ella genom att fråga om hon vill vara med. Vi har i vår analys kommit fram till att hon använder sig av *nonverbal entry* för att sedan inkluderas genom *accepting invitation*. Ytterhus (2003) har dock kommit fram till två strategier för inkludering av barn där den ena är att barnet ställer sig vid sidan av leken och hoppas på att de redan lekande barnen tillfrågar om han eller hon vill vara med och leka. Vi kan inte med säkerhet veta om Ella hoppades på att Lova och Sara skulle fråga om hon ville vara med eller om hon tänkt bygga på med ytterligare en strategi för att ta sig in i leken. Eftersom Ella uppfattas som blyg av personalen så är det mest troligt att hon hoppades på en inbjudan av Lova och Sara.

I allt relationsarbete är det, enligt Bliding (2004), ofrånkomligt med inkluderande och exkluderande handlingar. Barnen måste ibland exkludera någon för att skapa samhörighet med någon annan. Detta anser vi att vi vid ett flertal tillfällen har sett i våra observationer. De exkluderade varandra för att på så sätt skydda sin egen lek och deras samhörighet med någon annan. Tar de in någon utifrån kan leken eller samhörighet på något sätt ändras eller störas. Så vad som, utifrån vårt vuxna perspektiv, kan ses som själviskt handlande kan egentligen vara en ansträngning att bibehålla samhörigheten och förhållandena i barnens samvaro.

I sin avhandling menade Tellgren (2004) att barn har minst lika många exkluderingsstrategier som de har tillträdesstrategier. Vi kan i våra exkluderingsobservationer se exempel på dessa strategier. Tellgren nämner exempelvis att barnen refererar till ålder eller storlek. Detta såg vi skedde i observationen *tältet*

(3.2.4) där Klara refererade till Åkes ålder eller storlek och uttryckte att han var för liten för att vara med i leken. Vi har även sett exkluderingsstrategier som Tellgren inte tagit upp. I *exkludering i hemvån* (3.2.1) exkluderar barnen Elvira genom att hon får en roll hon inte själv har valt, och dessutom inte verkar vilja ha då hon lämnar leken. Observationen *fönstret* (3.2.2) visar på en strategi som går ut på att inte ge plats för Matilda som vill bli inkluderad. I *kaplastavarna* (3.2.3) uttrycker Sofia att Matilda bara förstör om hon får vara med och bygga. Sofias strategi går då ut på att nämna för de andra barnen att Matilda inte kan bygga vilket gör att hon exkluderas. I *mamma-pappa-barn* (3.2.5) använder de sig av en strategi som innebär att Elvira exkluderas på grund av att hon inte har varit med och skapat leken och i *cykel med släp* (3.2.7) måste ett barn hoppa ur för att Benjamin ska kunna cykla vidare, vilket också är en typ av strategi för att exkludera någon. Dessa strategier ser ut att utvecklas från lek till lek och att barnen väljer en strategi de verkar tycka är lämplig för tillfället.

Att maktspelet och hierarkin på förskolan är mycket väldefinierad bland barnen är Johansson och Pramling Samuelsson (2007), Öhman (2008) och Tellgren (2004) överens om. Exempel på barn som har mer makt än andra har vi tydligt kunnat se i våra observationer då flickorna Rebecka och Sofia verkar ha mer makt än de andra barnen i observationerna de ingår i. Dessa flickor är bland de äldre på avdelningen och uppfattas även av pedagogerna som barn som tar mycket plats i barngruppen då de har lätt för att uttrycka sig och komma med idéer och förslag. Det är sällan de själva blir exkluderade i leken då de oftast är de som startar en lek som de andra barnen sedan vill vara med i. Observationerna *fönstret* (3.2.2) och *kaplastavarna* (3.2.3) visar dock på att Sofia har mer makt än Rebecka. I *fönstret* (3.2.2) är det först Rebecka som säger att Matilda inte får vara med, men det är sedan Sofia som bestämmer att Matilda kan sitta bredvid henne. Att Rebecka då inte säger emot synliggör att det är Sofia som bestämmer, även över Rebeckas beslut. I *kaplastavarna* (3.2.3) kan vi till och med se att Rebecka refererar till Sofias beslut om att exkludera Matilda. Att Matilda exkluderas vid ett flertal tillfällen visar även på att hon inte alls har lika mycket makt som Rebecka och Sofia. Denna återkommande exkludering pekar på att de standardiserar mönster i leken, vilket Löfdahl (2007) har hävdad.

Ytterhus (2003) nämner att det finns olika sociala regler på förskolan som barnen måste förhålla sig till för att bli inkluderade av andra barn. Dessa gäller då alla barn, och innebär att man inte får vara äcklig och kissa på sig, göra bort sig eller förstöra någon annans lek med mera. Detta är något vi inte har sett eller lagt märke till i observationerna. Det är möjligt att vi hade upptäckt sådant om vi hade observerat andra situationer under andra dagar, eller observerat under en längre tid, men det är som sagt inget vi i nuläget har sett.

Sammanfattningsvis kan vi se att barnen har många tillträdesstrategier, och misslyckas de med en fortsätter de oftast med en annan. Barnens exkluderande handlingar verkade oftast vara till för att skydda sin lek, och de gjorde det inte för att vara elaka. Det är därför viktigt att pedagogen läser av situationen innan denna går in och bryter eller uttrycker för barnen att alla ska vara med. Detta kan ibland skada leken mer än vad det hjälper det exkluderade barnet. Dock är det viktigt att alla barn ska ha någon att leka med då leken är lärande och utvecklande för barnen. Vår förhoppning med studien är att pedagoger ute på fältet ska börja reflektera kring barnens inkluderande och

exkluderande handlingar och förhoppningsvis se de olika anledningarna till de inkluderande och exkluderande handlingarna.

4.3 Förslag till vidare forskning

Intressanta förslag till vidare forskning, i sammankoppling till vårt valda ämnesområde, kan vara en miljöaspekt på inkluderingen och exkluderingen. Använder barn olika tillträdesstrategier för inne- och utemiljö? Exkluderas barn på andra grunder i stängda miljöer mot vad de görs i öppna? Detta kan vara av intresse då vi har observerat att barn ofta står vid sidan av leken till en början för att sedan försöka få tillträde. Vilket skulle kunna försvåras vid stängda utrymmen.

Ett annat förslag till vidare forskning, inom ämnesområdet, kan vara att lägga fokus på kön. Det går då att studera i vilka fall inkluderande och exkluderande lek sker. Leker pojkar och flickor på olika sätt och har de olika strategier för att ta sig in i leken? Även om exkluderingen sker på olika sätt på grund av kön kan vara en intressant synvinkel.

Som vi skrev i resultatdiskussionen såg vi en typ av tillträdesstrategi som Corsaro (1979) inte har nämnt vid något tillfälle och denna fick namnet *tillrättavisande av lekregler*. Detta skulle kunna vara något att forska vidare inom. Var denna strategi en engångshändelse eller kommer den gå att se i andra situationer? Finns det ytterligare tillträdesstrategier som inte finns nämnda av tidigare forskare?

5. Referenser

- Bliding, M. (2004). *Inneslutandets och uteslutandets praktik: En studie i barns relationsarbete i skolan*. Göteborg Studies in Educational Sciences 214. (Acta Universitatis Gothoburgensis.) Göteborg.
- Corsaro, W. (2003). *"We're friends, right?": inside kids' cultures*. Washington, D.C: Joseph Henry Press.
- Corsaro, W. (2005). *The sociology of childhood*. Thousand Oaks: Pine Forge Press, cop.
- Corsaro, W. (1979). "We're friends right?": Children's use of Access Rituals in a Nursery School. *Language in Society*, 8, 315-336
- Cromdal, J. (2001). Can I be with?: Negotiation play entry in a bilingual school. *Journal of Pragmatics*, 33, 515-543.
- Doverborg, E & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber.
- Einarsson, Charlotta & Hammar Chiriac, Eva (2002). *Gruppobservationer. Teori och praktik*. Lund: studentlitteratur.
- Folkman, M-L & Svedin, E. (2003). *Barn som inte leker - från ensamhet till social lek i förskolan*. Stockholm: Runa.
- Granberg, A. (2003). *Småbarnslek en livsnödvändighet*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E & Pramling Samuelsson, I. (2007). *"Att lära är nästan som att leka" Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Johansson, E. (2008). Att utveckla strategier för att komma in i lek. I: I, Pramling Samuelsson & N, Pramling (red.), *Didaktiska studier från förskola och skola* (s. 109 - 134). Malmö: Gleerups.
- Knutsdotter Olofsson, B. (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber.
- Lillemyr, O F. (2002). *Lek-upplevelse-lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Löfdahl, A. (2007). *Kamratkulturer i förskolan - en lek på andras villkor*. Stockholm: Liber.
- Løkken, G & Søbstad F. (1995). *Observation och intervju i förskolan*. Studentlitteratur: Lund.
- Pape, K. (2001). *Social kompetens i förskolan - att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber.

- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Rienecker, L. & Stray Jörgensen, P. (2008). *Att skriva en bra uppsats*. Malmö: Liber AB.
- Stensaasen, S & Sletta, O. (2000). *Grupprocesser. Om inläring och samarbete i grupper*. Stockholm: Natur och kultur.
- Svenning, B. (2011). *Vad berättas om mig? Barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur.
- Tellgren, B. (2004). *Förskolan som mötesplats – Barns strategier för tillträden och uteslutningar i lek och samtal*. Pedagogiska institutionen: Örebro universitet.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (2010). *Läroplan för förskolan. Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket.
- Utrikesdepartementet. (2006). *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/09/98/b8de24c7.pdf> [Hämtad 13.11.15].
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [Hämtad 13.09.30]
- Ytterhus, B. (2003). *Barns sociala samvaro - inklusion och exklusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Öhman, M. (2008). *Hissad och dissad – om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber.

Bilaga A - Vårdnadshavarbrev

Här följer ett exempel på Amandas brev, ett likadant fast med utbytta namn användes av Michaela.

Hej, jag heter Amanda Martinsson och läser min examenstermin på lärarutbildningen med inriktning mot förskola, på Högskolan i Skövde. I min utbildning gör vi just nu våra examensarbeten. Detta arbete gör jag tillsammans med studiekamrat, Michaela Bylund, som gör sina observationer på en annan förskola och vårt arbete handlar om lek och olika lekstrategier. Vi skall genomföra observationer under barnens. Jag gör mina observationer på denna förskola och Michaela gör dem på en annan förskola.

Jag kommer att samla in information till vår studie genom att utföra observationer av barnen vilket kommer att ske i barnens förskolemiljö. Barnen kommer att bli informerade om när jag ska observera dem och de får själva bestämma om de vill delta eller inte. Därför skulle jag vara tacksam om jag fick er tillåtelse att observera era barn. Men vi respekterar givetvis önsknings om att inte göra detta.

De uppgifter som jag och Michaela kommer att få in om såväl barn som verksamhet kommer vi att behandla konfidentiellt och utifrån gällande sekretess. Vilket betyder att varken era barns namn eller namn på förskolan kommer att framgå i vår studie. Efter det att vi har gjort analysen på vårt resultat kommer vi att kassera alla våra anteckningar.

En svarstalong med vårdnadshavarmedgivande medföljer detta brev. Ta ställning och skriv under talongen. Lämna sedan denna till någon av pedagogerna på ert/era barns förskola, eller till mig personligen snarast möjligt. Har ni några frågor eller funderingar är ni varmt välkomna att prata med mig om dessa.

Vänliga hälsningar Amanda Martinsson

Jag tillåter att mitt barn observeras ___

Jag tillåter inte att mitt barn observeras ___

Barnets namn: _____

Vårdnadshavares underskrift: _____